

Katedra Białorutenistyki
Uniwersytetu Warszawskiego

Мікола Хаўстовіч

ДАСЛЕДАВАННІ І МАТЭРЫЯЛЫ:

**ЛІТАРАТУРА БЕЛАРУСІ
XIX – пачатку XX стагоддзя**

ТОМ ПЯТЫ

Warszawa 2019

Рэдактар:

праф. Ніна Баршчэўская (Варшаўскі ўніверсітэт)

Рэцэнзенты:

праф. Ванда Бароўка (Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт)
праф. Аляксандар Макарэвіч (Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт)
праф. Галіна Тычка (Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт)

Дызайн вокладкі:

Павел Курза

На чацвёртай старонцы вокладкі:

рукапіс байкі *Waikalak* Альгерда Абуховіча (LMAVB, F 21–431, k. 2.)

Sklad i łamanie:

Maryla Chaustowicz

Publikacja dofinansowana przez *Komitet Badań Naukowych*

© Miłkołaj Chaustowicz

© Katedra Białorutenistyki Uniwersytetu Warszawskiego

ISBN 978-83-60951-29-3

Wydawca:

*Katedra Białorutenistyki
Uniwersytetu Warszawskiego
ul. Szturmowa 4, 02-678 Warszawa
tel. +48 22 55 34 252
<http://www.kb.uw.edu.pl>
e-mail: kb.wls@uw.edu.pl*

Druk i oprawa:

*SOWA Sp. z o.o.
ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
tel. (22) 431-81-40; fax (22) 431-81-50*

ЗМЕСТ

Замест прадмовы	5
Крашын. 1826–1829	9
Крашынская справа	11
Дакументы архіўнае справы	20
Пятро Кушын	117
Беларуская мова ў расейскамоўным творы	119
<i>Гецики</i>	127
З архіву Паўла Шэйна	151
Беларускія літаратурныя тэксты ў фондзе П. Шэйна (паводле Л. Бэндэ)	153
Станіслаў Замбжыцкі	171
Летапісец Вязынкі і яе наваколя	173
Гутарка Сталюка	184
<i>Hutarka Staluka</i>	187
Суд ката ў Вайтэлях	194
<i>Sąd kota w Wojtelach</i>	196
Карты	204
<i>Karty</i>	205
Невядомы аўтар	221
Некралог Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча	223
Ялегі Пранціш Вуль	227
Знайсці Ялегі Пранціша Вуля ў Варшаве	229
Два вершы паэта	234
Некралогі Элігія Францішка Карафа-Корбута	236
Альгерд Абуховіч	241
Загадкі Альгерда Абуховіча	243
Пераклады на польскую мову	252
<i>Вельможа</i>	254
<i>Małpa i zwierciadło</i>	255
Старшына	256
Ваўкалак	263

Фрагменты мемуараў	266
<i>S papieroj Olgierda Obuchowicza</i>	269
Верш пра значэнне Палтаўскае бітвы	288
Jazep Hulewič. 1709–1916	290
<i>Duma a Karólu XII</i>	291
Байкі са школьнае чытанкі	292
<i>Wojk i lisica</i>	295
<i>Sud</i>	296
Вершы, якія прыпісваюцца Альгерду Абуховічу	297
<i>Шовь я вчора вночи съ Глуска...</i>	299
<i>Взбійся въ гору, мой соколе!</i>	299
Калядная пісанка	301
<i>Koladnaja pisanka</i> ў кантэксце	
Праграмы нацыянальнага адраджэння Вацлава Іваноўскага	303
<i>Koladnaja pisanka</i>	316
Вялікодная пісанка	321
<i>Великодная писанка</i> і яе тэксты	323
<i>Великодная писанка</i>	327
Дзве карткі з <i>Wielikodnaje pisanki</i>	333
[<i>Wielikodnaja pisanka</i>]	334
Стэфан Жаромскі	337
Віленскія пераклады абразка <i>Do swojego Boga</i>	339
<i>Da swajho Boha</i>	342
Невядомы аўтар	345
Ці быў Янка Мамыш Міншчуком?	347
<i>Raznau praudu</i>	349
Abstract	353
Ілюстрацыі	355
Імяны паказальнік	361

Abstract

In Volume V of *Research and Materials*, one can find a variety of materials related to the history, culture and literature of Belarus in the period from the 19th to the early 20th century. The first section is devoted to the well-known and, at the same time, not thoroughly studied story of the rebellion of Kroshyn peasants against lord Stanislau Yuraha. These events, which took place in the Navahrudak area about 200 years ago, became the origin of the beautiful legend about the first peasant poet of Belarus, which has justified social trends in Belarusian literature for over a century.

We have published a case from the fund of Hrodna's civil governor, which was practically unknown to date, since only a few fragments of it had once been printed. It does not read easily, as it is not a novel, but only raw material for one. Nevertheless, by reading these documents, one can probably answer the question of whether the poem *Play, play, little boy...* was actually written between 1826 and 1829.

The second section of the book is an attempt (with the help of Piotr Kushyna) to recreate the life in Belarusian villages of the north-eastern region of Belarus during the decades of 1830 and 1840. The material published in the section is not an archival document, but it has the equivalent photographic accuracy. It explains the dark and hopeless life of a peasant abandoned to the will of fate who does not even try (unlike Kroshyn peasants) to seek a better future for himself. Of course, today's reader will definitely notice the hostility the author feels toward his own characters, although he allegedly hails from the same environment of "hetsyks" but has rejected them, learned the "language of culture" and, supposedly, has the right to look down on them.

The study of archival collections is necessary not only because it is possible to rely on the identification of high-level artistic works from a time when the Belarusian literary process was de facto inexistent (it manifested itself only within foreign-language literary processes) due to adverse socio-political conditions. Archival collections, more importantly, have preserved several treasures of our language, taking care of which is, perhaps, our most important task today.

Folklore and literary works were recorded by our ancestors - teachers and district scribes - probably in the hopes that their work will not be lost, that they will be once needed. Why did they undertake such a task? Because they loved their own culture, were aware of its value and saw the reigning contempt and, at the same time, a threat to it from the dominant culture.

Lukash Bende found sixteen literary works in Pavel Shein's papers. We are publishing what he had copied, and there is hope that someone will publish it directly from their original source (i.e. from P. Shane's papers), rather than the adaptation of L. Bende. And not only these works, but also other, unidentified by this formidable man with a revolver.

The section that contains the texts of Stanislaw Zambzhytski are not meant for the enjoyment of today's literary aesthetes, as Vyazyinka's poet had not aspired to be published or have a career as a writer: he was just fixating pictures of the life around him (not of peasants, we should note, although peasants and their particular language did sometimes appear in his texts). He was "made" a poet by his granddaughters, especially one of them, Olympia Swianiewicz, who, in 1920-s and 1930-s, studied, and then researched and taught geography and ethnography. Later, being in exile, she will reproduce "skarbiec kultury białoruskiej" from memory in order to discuss it with Stanislaw Pigon in the context of the dependence of *Dziady* by Adam Mickiewicz on Belarusian folklore and support her arguments by examples from the life and rituals of Vyazyinka surroundings.

The obituaries of Vincent Dunin-Marcinkiewicz and Yaleha Prantsish Vul, found in old editions, allow the clarification of certain dates in the life of these prominent representatives of the Belarusian literary and socio-political movement of the 19th century.

Until very recently, we did not know anything about the fate of Yaleha Prantsish Vul (Eliha Francis Carafa-Korbut, 1835-1894) after the writer had been taken from Vitsiebsk to Siberia in 1864. Today, we can more accurately define his tortuous path, and even his place of eternal rest in Warsaw's Powonki was found.

Regarding research on the life and works of Alherd Abukhovich, Belarusian literary critics have contributed significantly. It is, nevertheless, worth to take a closer look at his legacy once more. However, it should only be done without the fear that the discovery of new information can harm the reputation both of the writer himself and of the researchers who had once created the image of the first Belarusian fabulist. After all, the pursuit of truth cannot hurt a good cause.

For a long time, for obvious reasons, Belarusian Soviet historians and literature researchers have ignored the figure and the contributions of Vatslau Ivanousky. Because of this, the chain of renaissance events was missing an important link which unites Aliaxandr Jelski and Frantsishak Bahushevich with the *Nasha Niva* movement. Of course, *Koladnaja pisanka* or *Vyalikodnaya pisanka*, are works of little significance by present standards, but we cannot do without them. It will probably be long until Belarusian publishers will prepare facsimile restored works of the first national editions of the XX century, so they should be, at least, published in text until we can inspire them to do something even better.

Ілюстрацыі

1874.

Нутарка Сталука

Ах! у нашых Іхната
Да у яко Харміеры
Кіевілічка सबі хата,
Ніжкі вокны, ніжкі Дівіеры.
Ад пароха недалечка
Комінек і «схты» пісэрка
Дажэ Духу на дві іхбы
І Друхоў іхбы спіжарэнка
Ціерах сіонкі піжарэнка
Ганек «таўкаў» кала прыбы
Пакладзіў ты, Давіе Браці,
Што робіце сія у той хаті.
Як тут сябры і народ наш
Міром якбы на кірмаш.
Тут і восен па каруці
Зедзе якбы да адруці,
Што адным, а што на рагу.
Інхуіеры на Духінках,
Ліды курцы у Дабінках
Зедзе купляць тут тавары,

Магіла Ялегі Пранціша Вуля (Элігі Францішка Карафа-Корбута)
на варшаўскіх Павонзках (сакавік 2019 г.)

Надмагільная пліта Ялэгі Францішка Вуля (Элігі Францішка Карафа-Корбута)
(снежань 2018 г.)

KOLADNAJA PISANKA

na 1904 hod

"Jsu rancerek, biedny rabancerek,
pa nibie biskopi, Susa Chrysta baczyj,
Kibici, kibici — sajcie blinice,
Prydatku — atatku
Dyż... hoszy u okładku!"

DA CZYTACIELDU.

Wyolajusz y wiet nasz "Koladnyju Pisanku"
na nowy 1904 hod, prosim wybaczai, sio hetak kiel-
ska wykładaje "Pisanka" i sio mata y jej napriana.
Ale kali pamohui nam przyjacielu, to na drugi hod
wydamo lepszyju.

Kruh Bielaruski.

М А Д Т П А.

O Boże, Spasie nasz,
Ty miłość nam pakaraj,
Ty niemości wyzwól nas,
Zbuduj Ty nas, iże raz!

Ty moocy nam adkryj
Ty swietu nam prastaj,
Ty prawdu nam pakaraj,
O Boże, Spasie nasz!

K.K.

Noozka osornaja zajszła. Miacielica hudzió douh Jak prytaoó par-j tahdy z
nieba wysokaho na pole hetaje swiet miesiaca idzió swaini led :ymi łuczami.
aswieszożać betych ludziej dwoje, szto da siebie pryk 'nuuszy na kamieni
siedziac; czapaje ich hołowy zamiorszyje, śnieham pryapanyje, woczy atkrytyje,
pounyje sloz, szto u sapluki led :yje zamierzli.

Jak ustajeó i zaharajeoó zorka rumianaja, iznou na poli usio cicha,
tolki tam u lesi wiaoiarok parój prabiążyó, skinie z wiarzynki žmieniu śniebu,
razmiacie jako i niesie pramió pńiou, jak dym z niejakióh niewidnyóh kadził-
nio.

Pierełazy z polskaho ANTOS DURNY.

MUZYKANT BIEŁORUSKI.

Zahraju na dudoy
Wytnu na harmoni
Zapłaczu na skrypcy
Ab muzyckaj doli

Dy tak sypnu snykan
Jak ahnioó na strunach
Szto ad najho brania
Ludzi jenkuó u trunach.

Nadtaó uó ciázka
Dudza z hora rwieoó
Słozy tak i ljuoó
Sieroc z bolu bleoó.

Nu dyk płacz że skrypka
Mo pany paczujuó
Jak chamy biaz ohleba
Biez strachi naczujuó.

Nu i hraj że skrypka
Chaj laóóó tam pieśnia
Abo dusza treśnie
Abo swiet paczuje

I zacióó muzyka
Snykan dy na strunach
Ptaszki zadryżali
Pezoły zoichli u wulach.

Skrypka ohutko płacze
Aż les lamentuje
Tolki jaje noty
Syty pan nia ózuje

Chaciao i paczuje
Muzykanta zřaje
"Hladzi jon, ohamuó,
Ab rounoóci baje"

Muzykant hałosic
Skrypka nia maohluje
Chutku chamsku pieśniu
Uwieó swiet paczuje.

HAURYEA.

Obto ohooóó, zaijmaoóó biełaruskaj mowaj, tomu moóem haic ksionki:
Словарь Білорускаго наречья, составленный И. И. Носовичемъ. Изданіе Отдѣле-
нія рускаго языка и словесности. Императорской Академіи Наукъ. С. Петер-
зурга, 1870. Странницај 752. Kasztuje u Akademiji 2 rubli 25 kop. U joj boles
30.000 naszycóh sloú, ĩma szto kazac nie usie tut sloúy. Dalej pisany sloúy
adny, jak kazuoó, a adnu znou tak, jak piszuó pa rasiejsku. Zauieoó u(y) piess
u(b). Taki, ohod mahia byó lepszeja, heta dobreja i potrebnaja ksionka.
I to heta nieoónoho wartuje, szto pisana jana tadý, koli i z wuoóonyóh smiat
haweryóó, sztu i sloúy tam takiye joóó szto ciapier nieóó muzykou nie sustre-

ІМЯННЫ ПАКАЗАЛЬНІК

Абарамавічус Уладас	248, 258	Вашчанка Аляксандар	124
Абуховіч Альгерд	2, 3, 7, 243–253, 256–261, 263, 264, 266, 267, 282, 288, 289, 292–294, 297, 298	Вераніцын Канстанцін	231
Ажэшка Эліза	231	Верашчака Юзаф.....	18, 22, 31, 32, 35, 50, 52, 53, 56, 58, 78, 81–84, 87, 115
Ай Марыя.....	173, 175	Вуль Ялегі Пранціш (Карафа-Корбут Элігі Францішак)	7, 159, 227–236
Аколаў-Падгорскі Казімір	243	Вярыга-Дарэўскі Арцём.....	158, 159, 229, 231, 234
Александровіч Сцяпан.....	311, 312, 324, 325, 340	Галенчанка Георгій	313, 315, 323, 325, 340, 347
Арлоўскі Юры	66, 67, 70	Гарбачэўскі Піус	13
Бабяцінскі Міхайла.....	15–17, 20–25, 28, 29, 31–37, 46–48, 50–61, 73, 75–84, 86–88, 90–93, 95, 96, 99, 102–104, 107–111, 113–116	Гарэцкая Леаніла	247, 257
Багдановіч Максім	246, 272	Гарэцкі Максім. 12, 14, 123, 155, 159, 229, 247, 257, 264, 269, 288, 293, 310	
Багрым Вінцэнт	66	Гейштар Якуб	224
Багрым Восіп	18	Геніюш Ларыса	21
Багрым Паўлюк	5, 12–18, 26, 37, 41, 60, 65, 67, 68, 74, 101, 104, 107	Гётэ Ёган Вольганг	250
Багушэвіч Францішак.....	8, 245, 246, 248, 249, 259, 260, 282, 312, 313, 339	Гілер Агатон	263
Бадзянскі Восіп.....	149	Глагоўская Лена.....	314
Байран Джордж	250	Глогер Зыгмунт	332
Барташэвіч Юльян.....	121	Гмырак Лявон	122
Баршчэўскі Ян.....	14, 41, 42, 44, 121, 124, 131, 138, 139, 169, 248, 249	Гогаль Мікалай	125, 270
Барысенка Васіль.....	123, 258, 264, 310, 311	Грыгаровіч Дзімітры	120
Бас Ісідар... ..	13, 15–18, 41, 44, 60, 76, 95, 96	Гюго Віктар	250
Берг Пётр	32	Давідоўская Вінцэнта	77
Бжазінскі Ігнат	188	Дантэ Аліг’еры	250
Білярскі Пётр	119	Дзіваў Павел	21
Богуш-Сестранцэвіч Станіслаў.....	69	Дзюма Аляксандар.....	149
Брадоўскі Ігнацы.....	12, 15, 61, 66, 67, 73, 99, 102, 112, 116	Дзяржынскі Уладыслаў.....	160
Брахоцкі Уладзіслаў	109	Дзяшкевіч Мікола.....	173, 175, 176, 180, 181
Брыль Антон Францішак.....	7, 230, 233	Доўнар-Запольскі Мітрафан	325
Бульба Альгерд	243	Дрэфаноўскі Леў	53
Бурбіс Алесь	304	Дунін-Марцінкевіч Вінцэнт ...	3, 7, 14, 124, 223, 224
Бэндэ Лукаш.....	3, 7, 14, 153–163, 165–169, 324, 325, 333	Дыбоўская Галена	109
Бялінскі Вісарыён	120, 127	Дыла Язэп.....	243, 247, 250
Валіцкі Аляксандар	252, 253, 259, 347	Ёдка-Наркевіч Вітольд.....	304, 307
		Елінак Эдвард	223
		Ельскі Аляксандар ...	8, 126, 177–179, 325, 340, 344, 347, 348
		Жаромскі Стэфан ..	249, 324, 332, 339, 340
		Закрэўскі Арсень.....	31, 46
		Замбжыцкая Марыя	181

Замбжыцкі Станіслаў.....	7, 8, 173–176, 180–185, 194, 195, 197, 204, 309
Замбжыцкі Юзаф.....	174, 180
Замбжыцкі Ян.....	174, 175, 181–183, 194, 195, 204
Замоцін Іван	311
Зан Тамаш.....	22
Запартыка Ганна	297, 298, 300
Зязюля Андрэй	348
Зямкевіч Рамуальд.....	14, 183, 236, 243, 245, 246, 314
Іваноўскі Вацлаў...4, 8, 303, 304, 308, 309, 313, 314, 324–326, 333, 339	
Іваноўскі Юры	304
Кабржыцкая Таццяна.....	326
Каганец Карусь.....	309–313, 323, 324
Казбярुक Уладзімір	311
Каліноўскі Кастусь.....	224, 225, 263
Камінскі Казімір.....	20, 21, 25, 29, 41, 74, 96, 104, 114
Канапніцкая Марыя	250, 283, 307
Кандрацюк Ганна	175
Каратынскі Вінцэнт	229, 245
Карафа-Корбут Браніслаў	232
Карафа-Корбут Вільгельм.....	232
Карафа-Корбут Ганна.....	232
Карскі Яўхім.....	122, 123, 125, 126, 168, 183, 229, 247, 288, 303, 325, 347
Кастаравіцкі Амброжы	309
Касьпяровіч Мікола	312, 313
Каўка Аляксей	298
Кахановіч Генадзь	123, 173, 174, 252
Кашыц Юзаф.....	55
Кісялёва Лія	289, 310
Кісялёў Генадзь.....	16, 17, 155, 173, 176, 177, 243, 246, 248, 252, 259, 263, 264, 272, 282, 289
Корсак Самуэль	185
Крананберг Леапольд.....	229, 230
Крашэўскі Юзаф Ігнацы	229
Крывашэй Дзмітры	174
Крылоў Іван	252, 253, 256, 263
Купала Янка.....	173–177, 180, 244, 247, 260, 261, 297, 310
Кучар Алесь	311
Кушын Пётр	3, 6, 117, 119–127
Ланскі Васіль	31
Ларчанка Міхась	310, 311
Ластоўскі Вацлаў.....	12, 126, 244–247, 249–251, 256, 263, 266, 267, 269, 271, 272, 282, 292, 340, 341
Леа Эдвард.....	231
Лермантаў Міхаіл	37, 250
Лёсік Язэп.....	323, 324
Лімановіч Баляслаў.....	223
Луцкевіч Антон...14, 15, 246, 249, 310, 314	
Луцэвіч Уладзіслава	174, 180, 181
Лучыны Янка 154, 155, 168, 252, 297, 298, 308–311, 325, 331	
Ляховіч Уладзімір.....	313
Магнушэўскі Вайцэх	13, 16–18, 25–27, 37, 46, 47, 53, 54, 56, 60, 61, 66–70, 99, 102, 104, 109–113
Майхровіч Сцяпан	123, 154
Мак-Мілін Арнольд	292
Малецкі Лявон.....	304
Мальдзіс Адам.....	16, 174, 243, 252, 288
Мамыш Янка (Васіль Васілёк).....	347, 348
Мартысюк Вячаслаў	173, 183
Марыет Фрыдэрык	149
Мікалай I	29, 54
Мікешын Міхал.....	250, 251, 267
Міклашэвіч Мацвей.....	21
Мікульскі Сцяпан	36
Міцкевіч Адам ... 7, 22, 174, 244–246, 250, 264, 268	
Навасільцаў Мікалай 12–18, 35, 37, 73, 99, 102, 110, 111, 116	
Нарушэвіч Адам.....	13
Насовіч Іван... 131, 132, 136, 138–140, 143, 146, 148, 150, 155, 163, 164, 300, 325	
Нечваладаў Фёдар	37, 61
Нечваладаў Якаў.....	37
Нікалаеў Мікола	294
Новікаў Мікалай	155
Няццюшка-Буйніцкі Станіслаў.....	157, 158, 161
Пагодзін Міхаіл.....	119, 120, 123–125, 149
Падбярэскі Рамуальд	120–123, 131
Парфімовіч Мацвей.....	66, 70
Пелікан Вацлаў.....	12, 13, 15, 16, 18, 35, 73, 99
Пігонь Станіслаў.....	7, 174
Пілсудскі Юзаф	308
Плуг Адам.....	229, 232, 236
Прус Баляслаў	231
Прушынская Фаўстына	184–187
Прэйс Пётр	149
Пушкін Аляксандар.....	250, 290
Пшасмыцкі Зянон	252
Пыпін Аляксандар	122

Рагойша Вячаслаў.....	288, 289, 311–314, 326
Радзівіл Антаніна	26
Радзівіл Канстанцін.....	12, 13, 15, 39
Радзівіл Мацей.....	26
Райф Адольф	223
Ралько Іван	16, 17
Раманаў Еўдакім	169, 303
Раманоўская Ядвіга.....	297
Рачкоўскі Іван	65
Родчанка Рыгор.....	243, 249, 252, 266, 277, 282, 294
Розан Грыгорый.....	48, 50, 51, 108, 110, 114
Рунеберг Юхан Людвіг	245
Рыжоў	78, 80, 88
Рымскі-Корсакаў Аляксандар...	15, 36, 60, 76, 79, 91, 92, 111–113
Рыпінскі Аляксандар.....	14, 18, 156–161
Рыпінскі Сямён	162
Рэйтан Тадэвуш	185
Сабалеўскі Юзаф	21, 25
Саваіні Ярамей	48, 93, 107, 108
Саверчанка Іван	169
Сакульскі Юстын	65
Саламевіч Янка.....	155, 244, 312
Салаўеў Яўген	174
Свяневіч Алімпія	7, 173–175, 181, 182, 186, 187, 194, 195, 204
Свяневіч Ежы	175
Свяневіч Станіслаў	174
Свяневіч-Нагенць Марыя.....	8, 175, 186, 194
Свянціцкі Іларыён	326
Святаполк-Завадскі К.	14
Святаполк-Чацвярцінскі Канстанцін	55
Серна-Салаўевіч Аляксандар	153
Сікорскі Юзаф	231, 234
Скандракоў Сяргей	310
Снітка Андрэй	183
Сразнеўскі Ізмаіл.....	149, 156
Станкевіч Адам.....	14, 15, 26, 304, 348
Станкевіч Янка.....	248
Сыракомля Уладзіслаў.....	184, 224, 231, 244, 308
Сыс Анатоль.....	65
Сянкевіч Генрык	231, 249, 339
Сянкевіч Ніна	289, 310
Тамашэвіч Ануфры.....	32, 46, 55, 78, 81, 82, 83, 86, 87, 90, 109
Тарашкевіч Бранісаў.....	183
Тарашкевіч-Ніжанкоўская Вера	173
Твардоўскі Юзаф.....	70
Трусаў Антон	7, 223
Туронак Юры 303, 304, 307–309, 313, 324, 339, 340, 344	
Тэйлар-Тарлецкая Ніна	174, 182
Умястоўскі Францішак.....	314
Фальскі Мар'ян (Янка Сваяк).....	249, 324, 339
Фарботка Язэп.....	310
Федароўскі Міхал	303
Фіглоўская Любоў	310, 311
Філімонаў Мікалай	20
Хаўстовіч Мікола.....	123, 138, 139, 223, 229, 230, 232
Хмара Адам.....	187
Хмялёўскі Пётр.....	231
Храптовіч Адам	68, 75
Цвірка Кастусь.....	123, 264
Цётка (Алаіза Пашкевіч)	247, 311–313, 324–326, 333
Цытовіч Іосіф.....	122
Цэсарэвіч Канстанцін.....	18, 20–25, 29, 31, 33, 35, 37, 54, 59, 60, 81, 111, 115, 116
Чакатоўская Алімпія	176
Чачот Ян.....	14, 22, 246–248, 259, 282, 325, 332
Чукічова Надзея.....	8
Шафарык Павел	119, 149
Шылер Фрыдрых	250
Шыслоўскі Мацвей.....	29, 63, 96
Шэйн Павел.....	3, 6, 7, 135, 151, 153–161, 165, 166, 168, 169
Эпімах-Шыпіла Браніслаў	324, 326, 333
Эспіноза Руіс Анхела.....	190
Юрага Станіслаў...	5, 15, 17, 18, 23, 25, 27, 29, 39, 59, 60, 62, 68, 71, 75, 84, 85, 87–89, 93, 94, 100–102, 105, 112, 116
Явароўскі Мартын	18, 61, 99
Ядвігін Ш.	243
Ялугін Эрнест	310
Янулайціс Аўгусцінас.....	12–14, 26, 66
Янушкевіч Язэп	26, 124, 297, 298, 300
Яцкоўскі Ігнацы.....	12–18, 26, 32, 70, 73, 87, 103